

Titel:	Multietnolekt – del af stilistiske praksisser i storbyen
Forfatter:	Pia Quist
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 37, 2009, s. 10-33
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Multietnolekt – del af stilistiske praksisser i storbyen

PIA QUIST

INDLEDNING

Denne artikel behandler ‘multietnolekt’ fra en lidt anden vinkel end det er blevet behandlet i tidligere præsentationer (Quist 2000a og b), idet vi skal se på fænomenet som en del af det jeg kalder ‘stilistiske praksisser’. I artiklen vil jeg forklare og konkretisere begge dele, multietnolekt og stilistiske praksisser, og argumentere for fordelene i at betragte de to forhold i sammenhæng. Artiklens vigtigste budskab er at multietnolekt ikke kan forstås adskilt og udskilt fra det dialektale rum som det bruges i, men med fordel kan ansues som en integreret del af storbyens stilistiske praksisser.

HVAD ER MULTIETNOLEKT?

Kort fortalt er multietnolekt blevet beskrevet som en varietet af et standardsprog som er vokset ud af multietniske miljøer hvor sprogbrugerne har mange forskellige modersmål men ét fælles sprog til rådighed (fx: Quist 2000, Boden 2007, Clyne 2000, Kotsinas 1988, Wiese 2006). I Danmark tales multietnolekt bl.a. af nogle unge på Nørrebro i København. Her har sprogbrugerne dansk som fællessprog og forskellige modersmål som fx tyrkisk, arabisk, berberisk og punjabi.

Allerede i 1980'erne beskrev Ulla-Britt Kotsinas (1988; 1998) det stockholmske fænomen *rinkebysvensk*. Hun argumenterede for at de unges sprog i Stockholm-forstaden Rinkeby kunne betragtes som en ny svensk dialekt, og hun viste at der ikke var tale om dårligt tilegnet svensk, men om en ungdomsvariant som burde betragtes på lige fod med andre svenske dialekter.

Stærkt inspireret heraf opsøgte jeg i 1998 sprogligt blandede miljøer i Avedøre, på Vesterbro og Nørrebro og indsamlede forskellige typer sprogbrugsmateriale: selvoptagelser, gruppesamtaler og interview. På den baggrund beskrev jeg (i Quist 2000a) en sprogvarietet som afveg fra standardkøbenhavnsk på flere sproglige niveauer, og jeg konstaterede at varieteten havde en mental realitet hos de unge, dvs. de var bevidste om den, og de formulerede holdninger til den.

De mest karakteristiske sproglige træk ved multietnolekt kan beskrives som morfologiske, syntaktiske, fonetiske og leksikalske afvigelser fra standard. Næsten alle trækkene minder om Kotsinas' beskrivelse af Rinkebysvensk. Blandt de morfologiske træk finder vi en tendens til brug af fælleskøn i nogle sammenhænge hvor standardkøbenhavnsk har intetkøn, fx en job; den der blad. Som syntaktisk træk ser vi ligefrem ordstilling i nogle tilfælde hvor standard kræver omvendt ordstilling, fx *normalt man går på ungdomsskolen; når man er i puberteten, man tænker mere*. De leksikalske træk er de måske mest iørefaldende, altså dem der lægges mest mærke til. De består af brug af ord, oftest af slang-karakter, fra forskellige indvandrersprog: tyrkisk, kurdisk og arabisk. Eksempler er *em, kız, wallah, jalla* (ew = hey/hallo; kız = pige, wallah = jeg sværger, jalla = kom). De udtalemæssige karakteristika angår mange forhold som langt fra er udtømmende beskrevet endnu. Men der er tale om blandt andet manglende stød i ord som fx *sammen, grim og tusind* – altså ord hvor der i københavnsk almindeligvis ville være stød i dansk. Og så har Pharao og Hansen (2005) præsenteret en undersøgelse hvori de har sammenlignet standard og multietnolektal udtale og bl.a. beskrevet noget de kalder langvokalforkortelsen – altså en tendens til at vokaler som normalt udtales langt i standard, forkortes. Det særlige ved udtalen er at selvom vi måske ikke kan beskrive dens præcise fonetiske karakteristika endnu, så kan den næsten altid genkendes når den høres. For svensk viser Bóden (2007) i øvrigt det interessante at der ikke i ”rosengårdssvensk” (Malmö) kan påvises udtale-transfer fra de unge taleres førstesprog. Noget tyder på at udtalen snarere udtrykker en fælles lokal sprogbrug end en ’udenlandsk accent’. Det er endnu ikke undersøgt for København, men mit gæt er at det samme gør sig gældende her; multietnolektal udtale kan ikke henføres til ét

indvandrersprog, som fx tyrkisk, men muligvis en blanding af flere. Ud over at vi kan konstatere de genkommende sproglige træk som karakteriserer multietnolekt, er det også muligt at tale om sprogbrugen som et mentalt fænomen. De fleste unge der er opvokset i de etnisk blandede områder, kan sætte ord på den særlige sprogform, dvs. de har en opfattelse af og holdninger til ”et særligt sprog” (det vender jeg tilbage til nedenfor når jeg kommer ind på spørgeskemaundersøgelsen på Metropolitanskolen).

Tilsyneladende er der ikke blandt de unge selv noget etableret navn for den beskrevne sprogbrug. Jeg har hørt flere forskellige betegnelser blandt unge københavnere, fx perkersprog og wallahsprog, men der er ikke én bredt accepteret term som det antagelig er tilfældet med ”rinkebysvensk”. Men noget skal vi jo kalde barnet så vi kan tale om det, og multietnolekt er måske slet ikke så ringe – på trods af at det er lidet mundret. For det første signalerer termen den blandede sammenhæng som sprogbrugen er vokset ud af, at den ikke er associeret til en specifik etnisk gruppe (det er ikke en etnolekt), men bruges i multietniske grupper hvor talerne har forskellige modersmål og forskellige etniske baggrunde (også dansk etnisk baggrund). For det andet peger ’lekt’ på at der er tale om et parallelfænomen til andre ’lekter’, dialekter, sociolekter, kronolekter, og som sprogligt fænomen kan betragtes som sådan, som noget ganske almindeligt og ikke spor eksotisk. Dette er i sig selv en vigtig strategisk og politisk pointe.

FORSKELLIGE TILGANGE TIL (MULTI)ETNOLEKTER

I Europa er interessen for unge indvandreres sprogbrug de seneste år steget støt blandt sociolingvister, og der er observeret og beskrevet ungdomsvarieteter der minder om multietnolekt, i flere europæiske storbyer. Disse ungdomsvarieteter kaldes ofte med en overbetegnelse for etnolekter. Ud over i Sverige og Danmark undersøger man fænomenet i bl.a. Tyskland (fx Dirim & Auer 2004, Androutsopoulos 2007), Holland (Nortier 1999, Cornips 2002) og Norge (UPUS). I Århus undersøger Mette Vedsgaard Christensen den sproglige variation blandt unge i Gellerupparken (Christensen 2003, 2004). Flere af disse undersøgelser er foretaget inden for et strukturalistisk beskrivelsesperspektiv hvor

formålet er at give en formel beskrivelse af en varietet i relation til et standardsprog. Kotsinas' undersøgelser i 1980'erne var fx centreret om spørgsmålet 'udgør svenske indvandrerbørns sprog en ny svensk varietet?' (Kotsinas 1988). Min første multietnolektundersøgelse var i høj grad inspireret heraf idet jeg stillede spørgsmålet om der er ved at opstå nye varieteter i blandede områder i København, og jeg diskuterede om man kunne tale om en ny dansk dialekt (2000a: 145 og 181).

Vi kan kort kontrastere Kotsinas' og min varietetstilgang til multietnolekt med to andre tilgange som jeg her vil kalde en stilistisk praksistilgang og en intersprogs-/SLA-tilgang (SLA = second language aquisition). Selvom flere undersøgelser kombinerer disse perspektiver, kan det være en fordel at holde dem adskilt når vi diskuterer etnolekter. Det er nemlig min erfaring at mange diskussioner netop skyldes forskellige opfattelser af hvilken tilgang man bør have til unge indvandreres sprogbrug. Jeg har ikke selv beskæftiget mig med multietnolekt fra et intersprogsperspektiv og mener også at det principielt er problematisk at tage udgangspunkt i den opfattelse at børn og unge som er født og opvokset i Danmark, er learnere. Jeg inddrager intersprogstilgangen her for illustrationens skyld fordi jeg har erfaret at nogle som udgangspunkt betragter multietnolekt i et deficit-perspektiv, dvs. som mangelfuldt og ikke-færdigudviklet sprog.

TABEL 1. TRE FORSKELLIGE TILGANGE TIL MULTIETNISK DANSK

	Strukturalistisk/ Varietetstilgang	Stilistisk praksistilgang	Intersprogs-/ SLA-tilgang
Beskrivelses- form	Formel beskrivelse af (multi)etnolekt som system/varietet	(Multi)etnolekt som ressource til selv-positionering i et socialt rum	Intersprogsbeskrivelse i relation til L1 og L2
Beskrivelses- relation	(Multi-)etnolekt beskrevet i forhold til en standard	(Multi-)etnolekt beskrevet i et lokalt system af forskelle	(Multi)etnolekt beskrevet i kontrast til et målsprog
Kontekst	Det bredere (nationale) sprogsamfund	Det lokale praksisfællesskab	Institutionel/uddannelsesmæssig kontekst
Kategorier	Kategorier: tosprogede vs. <i>native speakers</i>	Mere flydende/forhandlede kategorier/identiteter	Kategorier: <i>learner/non-native speaker</i> vs. <i>native speakers</i>
	(Quist 2000)	(Quist 2005)	-

Med kontrasteringen af varietets- og praksistilgangene er jeg ikke ude efter at fremhæve den ene frem for den anden. Det medfører både fordele og ulemper at betragte etnolekter henholdsvis som sproglige systemer og stilistiske praksisser. I den strukturalistiske varietetstilgang er hovedformålet at give en formel sproglig beskrivelse af de unge indvandreres sprog i forhold til et (nationalt) standardsprog. I praksistilgangen er fokus snarere på at opnå forståelse af unge indvandreres sprog som en ressource for positionering i lokale sociale sammenhænge, og derfor undersøges variationen inden for et lokalt system af semiotiske kontrasteringer i praksisfællesskaber. Vi skal se eksempler på dette nedenfor når vi kommer ind på multietnolekt i min 2005-undersøgelse.

I den strukturalistiske tilgang er de brede kategorier ”tosproget” og ”*native speaker*” de uafhængige variable som den sproglige variation ses i forhold til. I praksistilgangen brydes disse kategorier op og forsøges i stedet undersøgt på en mere ikke-essentialistisk måde idet identiteter anskues som forhandlede. Man baserer analyserne på variation inden for det lokale praksisfællesskab, mens man i en strukturalistisk tilgang sætter variationen i forhold til det bredere sprogsamfund.

I en intersprogsstilgang er målet at finde ud af om variationen blandt de unge skyldes dårligt tilegnet målsprog og eventuel transfer fra L1 (jeg kender dog ikke eksempler på undersøgelser foretaget alene i dette perspektiv). Her betragtes talerne som learnere, og deres sprog sammenlignes med den indfødte majoritets modersmål.

Hver af de tre tilgange egner sig til at besvare forskellige typer af spørgsmål. Varietetstilgangen egner sig til at finde ud af om der eksisterer noget sprogligt systematisk overhovedet. Den giver os et slags metasprog som vi kan tale om multietnolekt med på en systematisk måde. Praksisperspektivet er en måde at få indblik i den sociale betydning – funktioner og konsekvenser – af den sproglige variation. Det egner en varietetstilgang sig ikke særlig godt til. Hvis vores erkendelsesinteresse er sprogforandring – altså, om indvandrerunges sprogbrug over tid fører til ændringer i standardsproget – er vi sandsynligvis nødt til at kombinere de forskellige tilgange. Men det er et spørgsmål som jeg ikke vil gøre mere ved her.

Som nævnt var Kotsinas' undersøgelser i høj grad præget af det første perspektiv, varietetsperspektivet. Det er der en historisk årsag til. For Kotsinas var det en vigtig målsætning at skabe bevidsthed blandt sprogfolk, lærere og andre om minoritetsunges sprog som noget acceptabelt og genkendeligt. Hun, og andre der undersøger de unges sprog, var (og er stadig) oppe imod stærke normative kræfter (fx nogle lærere og bekymrede politikere) som alene ønsker at betragte minoritetsunges sprog som learnersprog eller intersprog. Med den strukturalistiske varietetstilgang demonstrerede Kotsinas at rinkebysvensk ikke er et intersprog, men bør betragtes som en dialekt på lige fod med andre svenske dialekter. Dette kan være et helt væsentligt skridt at tage – et skridt der for eksempel legitimerer praksisperspektivet.

MED DIALEKTOLOGENS BRILLER

Med den strukturalistiske varietetstilgang – vi kan også kalde det en dialektologisk tilgang – følger en række spørgsmål som nødvendigvis influerer på hvordan data bliver behandlet. Én ulempe ved varietetstilgangen er tendensen til at isolere multietnolekten fra det sociale og sociolingvistiske rum som den bruges i. I det dialektologiske perspektiv kommer man nemt til at negligere at multietnolekt er vokset ud af meget komplekse heterogene sammenhænge fordi man fokuserer på varieteten som system inden for en enkelt gruppe i forhold til en overordnet standard. Men det er naturligvis ikke sådan at indvandrere i fx København lever i harmoniske, ikke-stratificerede områder, og at deres måder at tale på er resultater af simple signalprocesser der viser solidaritet indadtil. I de etnisk blandede områder af København bor forskellige typer af mennesker side om side – danskere, indvandrere, arbejdere, akademikere, narkomaner, kunstnere osv., alle med forskellige livsstile, baggrunde og måder at leve på. Alle engagerer sig i mange forskellige – og flere af dem meget komplekse – praksisfællesskaber, som for eksempel den lokale skole. Det er derfor vigtigt at pointere at multietnolekt skabes og får sine sociale betydninger inden for et komplekst relationelt, stilistisk rum, hvor der ikke eksisterer nogen én til én-relation mellem sprog og talerbaggrund eller mellem sprog og sted.

STIL OG STILISTISK PRAKSIS

De komplekse sociale, urbane sammenhænge mellem sproglig variation og praksis var fokuset i ph.d.-undersøgelsen *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole* (Quist 2005). Et af formålene med denne undersøgelse var at forsøge at tage dialektologens briller af for en stund og i stedet se på hvordan 'det vi genkender som ungt indvandrer dansk' indgår i sammenhæng med mange andre stiltræk som en stilistisk, sproglig ressource.

Før jeg kommer ind på hvordan multietnolekt indgår i praksisfællesskabet som en stilistisk ressource, skal jeg kort præcisere hvad jeg mener med stilistisk praksis.

I undersøgelsen anvender jeg en definition af stil som er bredere end begrebet almindeligvis har været defineret i sociolingvistikken (fx Eckert & Rickford 2001), idet jeg definerer stil som en klynge af ressourcer, herunder sproglige ressourcer, som i relation til andre ressourcer gøres socialt meningsfuld (Quist 2005: 76). I denne definition er stil en samling af forskellige typer af ressourcer; det kan ud over sproglige også være kropslige og æstetiske. Definitionen er inspireret af Eckerts fra (2001: 123): "a clustering of linguistic resources, and an association of that clustering with social meaning", men forskellen er at Eckert taler om en klynge af alene sproglige elementer. Min definition af stil kan altså kaldes en holistisk definition som indsætter sproglige forskelle i en bred sammenhæng af stilistiske elementer og sociale betydninger. Beskrivelsen af de syv stilklynger – som jeg kommer ind på nedenfor – er et resultat af denne forståelse og tilgang til stil.

Hvad mener jeg så med stilistisk praksis? Stilistisk praksis er de processer hvorigennem stil gøres meningsfuld. Tegn og forskelle gøres til meningsfulde ressourcer i elevernes daglige praksisser, dvs. deres daglige aktiviteter og foretagender (Quist 2005: 75). Stilistisk praksis skal med andre ord forstås som de processer der sætter forskellige ressourcer (sproglige som ikke-sproglige) i meningsfulde sammenhænge i relation til bl.a. deltagernes identitetskonstruktioner.

Undersøgelsen er baseret på etnografisk feltarbejde, dvs. deltagerobservation, i ca. 5 måneder på Metropolitanskolen som ligger på Nørrebro i København. Jeg valgte deltagerobservation fordi det er min opfattelse at man må kende til den lokale brug og situering af sproglige ressourcer hvis man vil forstå den sproglige variations sociale betydningsside. Det er en tilgang som i høj grad er inspireret af Penelope Eckert. Ideen er at *opdage* frem for at forudsætte sociale kategorier og betydninger (Eckert 1989).

I perioden på Metropolitanskolen fulgte jeg to 1.g-klasser i undervisningstimer, frikvarterer, et par enkelte skolefester og en hyttetur. Jeg skrev dagligt en feltdagbog og tegnede skitser af elevernes færden og placeringer på skolens arealer. Derudover blev alle elever interviewet (52 i alt), de fleste deltog i gruppeoptagelser (10 gruppeoptagelser i alt), og syv personer foretog selvoptagelser.

STILKLYNGER

I undersøgelsen identificerede jeg syv stilklynger – tre maskuline og fire feminine. Stilklyngerne repræsenterer samlinger (eller klynger) af træk som eleverne udøvede regelmæssigt i den undersøgte periode. Pointen med stilklyngerne er at illustrere at det er det regelmæssige sammenfald af træk – over tid – der gør det muligt at skabe stilistisk betydning. Et enkelt træk har ingen social betydning i sig selv, men får det i det øjeblik det genkendes som en del af et gentaget mønster af træk. Vi kan kigge på stilklynge (1) som et eksempel (jf. Quist 2005: 257ff):

Hvidt, maskulint kropstegn; ”dansker”; viser lidt til ingen interesse for undervisning; bruger computeren til spil, chat og musik; ryger; forlader skolens arealer i spisefrikvarteret; drikker alkohol og snakker om det i klassen; hiphop-tøj; nøgne damer som wall paper; hiphop- og rockmusik.

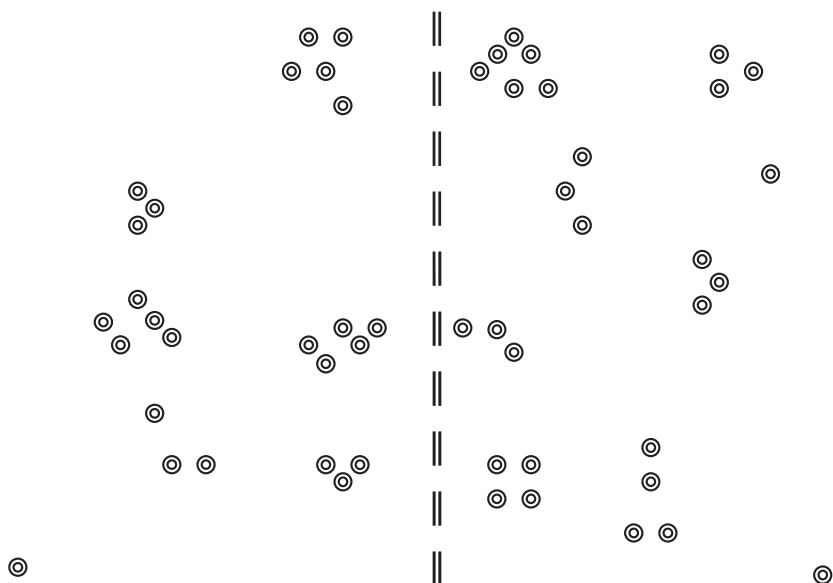
Langt (t). Frekvent brug af ‘leksis’ – i første række slang og bandeord. Ikke brug af multietnolektale træk.

Denne klynge udøves af drenge med hvid hud, de der i klasserne bliver kaldt ”danskere”. De viser lidt til ingen interesse for undervisning. Alle eleverne har en bærbar computer, og de drenge der udøver stilklynge (1), bruger den fortrinsvis til spil, chat og musik. De ryger. De går ud af klasselokalet så snart klokken ringer. I spisefrikvarteret forlader de skolens arealer for at gå i kiosken eller på grillbar. De drikker alkohol i weekenden og snakker om weekendens drikkeoplevelser når de er i skole. De går som oftest i baggy jeans og store t-shirts. På deres computerskærm har de billeder af nøgne eller halvnøgne damer. De lytter til hiphop og rockmusik. Af de sproglige træk som jeg undersøgte i de to klasser, har udøverne af stilklynge (1) de længst affrikerede (ordinitiale) t’er, de bruger mere slang og flere bandeord end de andre elever, og så – i vores sammenhæng det interessante – bruger de ikke multietnolekt (for en uddybning af alt dette henvises til Quist 2005 kapitel 9 til 14).

BEVÆGELSER SET I FUGLEPERSPEKTIV

Stilklynge (1) samt de seks andre stilklynger er analytisk blevet til ved at sammenholde de gennemgåede træk for alle eleverne i undersøgelsen. For at illustrere dette mere konkret kan vi begynde i fugleperspektiv:

Figur 1. Elevernes bevægelser over tid i 1.a og 1.x set i fugleperspektiv. Hver cirkel symboliserer en krop.

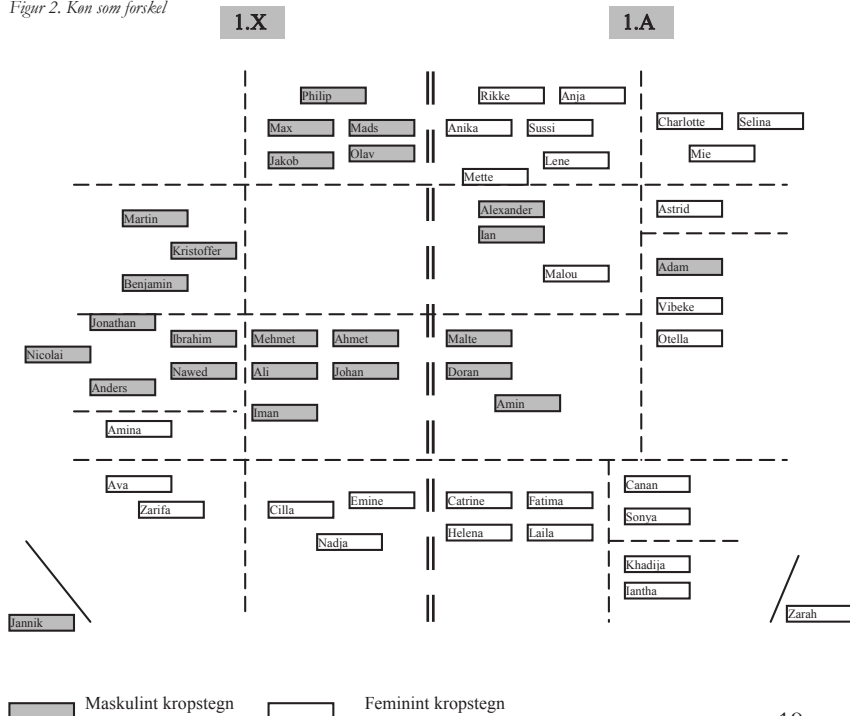

Figur 1 viser en abstraktion over elevernes bevægelsesmønstre. Hver cirkel symboliserer en krop og dennes placering i forhold til andre kroppe i de to klasser. Det er 1.a til højre og 1.x til venstre for den skraverede linje i midten. De første par uger var kroppene i større bevægelse end senere – både i forhold til hvor de placerede sig fysisk i klasselokalerne og rundt om på skolen, og i forhold til hvem de placerede sig i nærheden af. Men i løbet af nogle uger blev samlinger af kroppe, såkaldte enklaver, og de forskellige tegn der kendetegner dem, mere åbenbare fordi der med tiden fremstod regelmæssigheder.

Disse regelmæssigheder kan altså skitseres på et slags abstrakt landkort som dette – et visuelt udtryk for at kroppe placerer sig inden for de givne rammer, i klynger, i nærhed og fjernhed af hinanden.

Dette kort blev sammenholdt med en masse andre forskellige tegn. Fra fugleperspektivet kan vi endnu ikke se hvem der er drenge og hvem piger, hvem der har brun hud, lyst hår, går med tørklæde osv. Ved at indsætte forskellige tegn på kortet, kan vi få os et overblik over hvordan de klynger sig sammen. Det kan eksempelvis være køn:

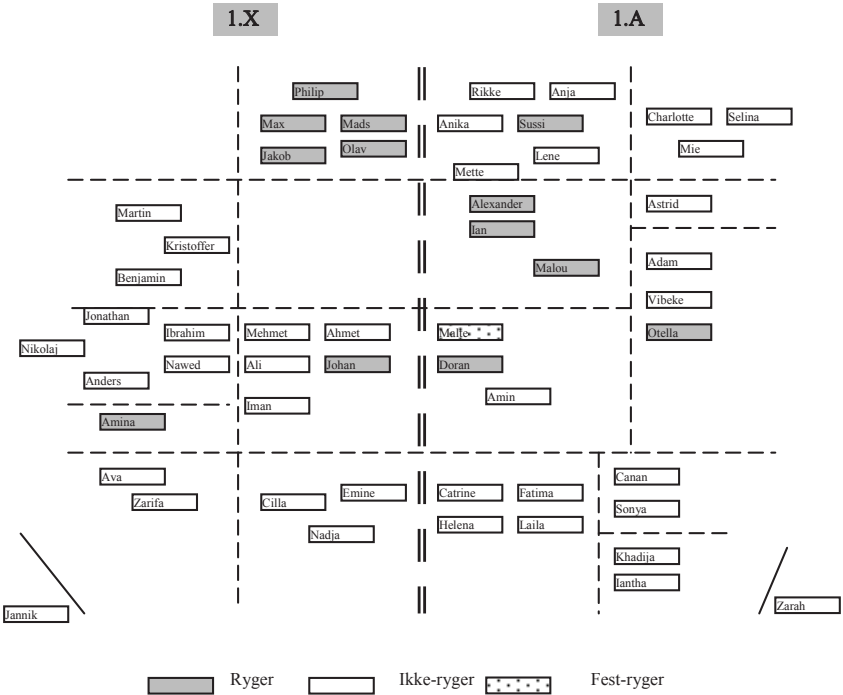
Figur 2. Køn som forskel

I figur 2 symboliserer en grå firkant en dreng, og en hvid en pige. Figuren viser os det overordnede mønster at piger bevæger sig i nærhed af andre piger, og drenge i nærhed af andre drenge.

Vi kan også sætte en helt anden slags forskel ind i kortet, fx rygning, og undersøge om der skulle være sammenfald med kroppenes bevægelsesmønstre:

Figur 3. Rygere og ikke-rygere

Her viser de grå firkanter hvem der ryger, de hvide firkanter er ikke-rygerne, og den prikkede firkant en enkelt fest-ryger. Vi kan se at der er en gruppe af rygere der går sammen i 1.x (gruppen øverst i figuren), en mindre gruppe i 1.a og et par enkelt rygere spredt i landskabet. På denne måde, ved brug af sociogrammer, kunne jeg altså sammenholde de forskellige træk som nævnes i stilklyngerne. Mange af trækkene går på kryds og tværs af det sociale landskab, og det

kan være vanskeligt at skabe sig overblik over mønstre. Men der er regelmæssigheder som gør det muligt at fastholde og beskrive nogle af de stilistiske praksisser (stilklynger) som gør det muligt for eleverne at knytte sociale betydninger til tegnene i det sociale landskab.

MULTIETNOLEKT I DET SOCIALE LANDSKAB

Vi skal i det følgende se på hvordan brug af multietnolektale træk fordeler sig i sociogrammerne, i det sociale landskab, samt på hvordan det falder sammen med stilklyngerne.

Multietnolekt, og specielt multietnolektal udtale, skilte sig tidligt i min undersøgelse ud som noget det ville være interessant at se nærmere på. Under feltarbejdet lagde jeg særligt mærke til at Doran, Mehmet, Malte, Johan og Catrine brugte multietnolektale træk. Og jeg besluttede at jeg mere systematisk ville undersøge hvem i de to gymnasieklasser der brugte – og hvem der ikke brugte – multietnolekt. Derfor har jeg i analysen, helt banalt, skelnet mellem hvem der bruger multietnolektale træk, og hvem der ikke gør – for derefter at sammenholde det med det sociale landskab og stilklyngerne. Analysen baserer sig på størstedelen af datamaterialet: observationer/dagbogsoptegnelser, spørgeskemaer og selvoptagelser.

SELVRAPPORTERING I SPØRGESKEMAERNE

Lad os begynde med kort at gennemgå elevernes svar på spørgsmålene vedrørende multietnolekt som blev stillet i spørgeskemaundersøgelsen. Jeg har spørgeskemabesvarelser fra 46 elever i alt. For at få en fornemmelse af om der overhovedet eksisterede en viden eller bevidsthed om det jeg kalder multietnolekt, henviste jeg til en avisartikel om emnet og spurgte så alle om de kender til ”den måde” at tale på. Det svarede alle ja til. Flere svarede ”ja, selvfølgelig” eller ”ja!” med udråbstegn. Der var ingen der svarede at de ikke vidste hvad det var. (For nærmere beskrivelse af proceduren for spørgeskemaundersøgelsen se Quist 2005: 115f og 250ff, alle svar er listet i bilag 8).

Alle blev derpå spurgt *hvor* der tales på denne måde. Det blev der givet forskellige typer af svar på, men ”indvandremiljøer”, ”København”, og specielt ”Nørrebro” blev nævnt flere gange. Andre svar var fx ”storbyen” og ”der hvor der bor indvandrere”.

På spørgsmålet om der *er nogen i klassen der snakker ”sådan”*, svarede også alle ja, bortset fra en. De fleste svarede bare ”ja”, at der var nogle i klassen, men et par enkelte nævnede også navne. Johan nævnes tre gange. Catrine nævnes, og hun nævner også sig selv. Derudover nævnes Doran og Ian som nogle der taler ”sådan”.

Alle blev endvidere spurgt om de selv taler på den måde. Her kan eleverne deles i tre besvarertyper: (1) dem der svarer ”ja”, evt. fulgt af en kort forklaring, (2) dem der svarer ”nej”, evt. også med ekstra ord knyttet til, og så (3) dem der svarer ”ja” eller ”nej” med tilføjelsen at de kun taler sådan for sjov.

Lad os kigge på den sidste type først. Anika svarer rammende: ”nej, (kun hvis man nogle gange laver grin med det ligesom med jysk)” – ”ligesom med jysk”, altså forstået som parodiering af den måde at tale på. Olav skriver at han kan tale sådan for at gøre grin med nogen: ”hvis man lige har set den vildeste jalla, laver jeg lidt grin”, og ‘jalla’ tolker jeg her som udtryk for en stereotyp indvandrer. Adam skriver ”når jeg laver sjov” og Anders ”nej, kun ironisk”.

Der ser altså ud til at være en udpræget bevidsthed om at multietnolekt kan bruges for sjov, ironisk og til at gøre grin med mennesker der taler sådan. Det er der også et par enkelte eksempler på i mine observationer og båndoptagelser. I min vurdering af hvem der anvender multietnolektale træk i de to klasser, har jeg dog kun set på ‘seriøs’ brug af multietnolekt. Altså brug af multietnolekt som en integreret del af egen stemme og ikke ironisk eller parodisk brug (for en diskussion af multietnolekt som egen eller en andens stemme se evt. Quist & Jørgensen 2007).

Blandt dem der svarer entydigt nej på spørgsmålet om de selv taler sådan, har vi Kristoffer og Martin som begge skriver ”nej!” med udråbstegn. Til sammenligning svarer Vibeke ”Nej, det tror jeg i hvert fald ikke”.

Blandt dem der klart svarer at de taler ”sådan” uden at modificere svaret med forklaringer om at de kun gør det for sjov, er: Cilla, Doran, Emine, Iman, Mehmet og Sonya. Nogle stykker svarer at de gør det en gang imellem: Amin, Fatima, Nawed, og endnu et par stykker giver svar som ”Måske lidt derhen af” (Max), ”Det eneste jeg siger som ikke er dansk, er ‘wallah’” (Ava), og Doran svarer tilmed at han ”har opfundet noget af det”.

Samlet set viser spørgeskemaundersøgelserne os at eleverne kan udtrykke en viden om hvor der tales multietnolekt og hvem der bruger det (betegnelsen multietnolekt blev dog ikke introduceret i spørgeskemaundersøgelsen). Der udtrykkes en klar bevidsthed om hvem i klassen der bruger varieteten og hvem der ikke gør. Og der er flere der fortæller at det kan og også bliver brugt ”for sjov”.

OBSERVATIONER: DAGBOG OG OPTAGELSER

Spørgeskemaernes selvrapporteringer kan ikke stå alene hvis vi vil have et grundigt indtryk af hvordan brugen af multietnolekt fordeler sig i det sociale landskab. I det følgende kommer jeg ind på hvem jeg har registreret som brugere af multietnolektale træk i optagelserne, dvs. i gruppesamtalerne og selvoptagelserne, samt under mine daglige observationer som nedfældet i feltdagbogen.

Jeg har allerede nævnt at jeg under feltarbejdet lagde mærke til at Doran, Mehmet, Catrine, Johan og Malte til tider talte hvad jeg hørte som multietnolekt. I min feltdagbog noterede jeg endvidere Ahmet, Ian, Helena og Amina for at bruge multietnolekt. Det skal nævnes at jeg ikke systematisk skrev ned hver gang jeg hørte noget der for mig lød som multietnolekt. De fleste af de noterede tilfælde bærer præg af en vis overraskelse, altså episoder hvor en person som jeg måske ikke umiddelbart forventede det af, brugte multietnolekt. Eksempelvis er Mehmet og Iman ikke nævnt i dagbogen i forbindelse med

multietnolekt da de mere eller mindre taler på den måde hele tiden, i hvert fald udtalemæssigt.

Når jeg her skriver at jeg har lagt mærke til, hørt eller noteret at nogen taler multietnolekt, kan det dække over forskellige ting – udtale, leksis og/eller grammatik. Ligesom det dækker over det *jeg* hører som multietnolekt. Lad os se på et par eksempler fra feltdagbogen. I dagbogen brugte jeg bogstavet m som forkortelse for multietnolekt. Her et par observationer af Catrine:

12. august:

I pausen mellem de to første spansktimer: Catrine snakker m med Fatima, Nadja, Sonya og Laila i hjørnet. Hun taler lidt højt (bevidst om at andre end de nærmeste skal høre hende? Mig?) Hun gengiver hvordan nogle har sagt ”kız” – hun har perfekt tyrkisk udtale (som jeg slet ikke selv kan gengive). Det virker næsten som hun lærer de andre m?)

9. september:

Catrine taler med m-prosodi ud over klassen i pausen, henvendt til Laila, Sonya og Fatima, men med resten af klassen som tilhørere: ”Jeg sværger jeg gør det ikke”.

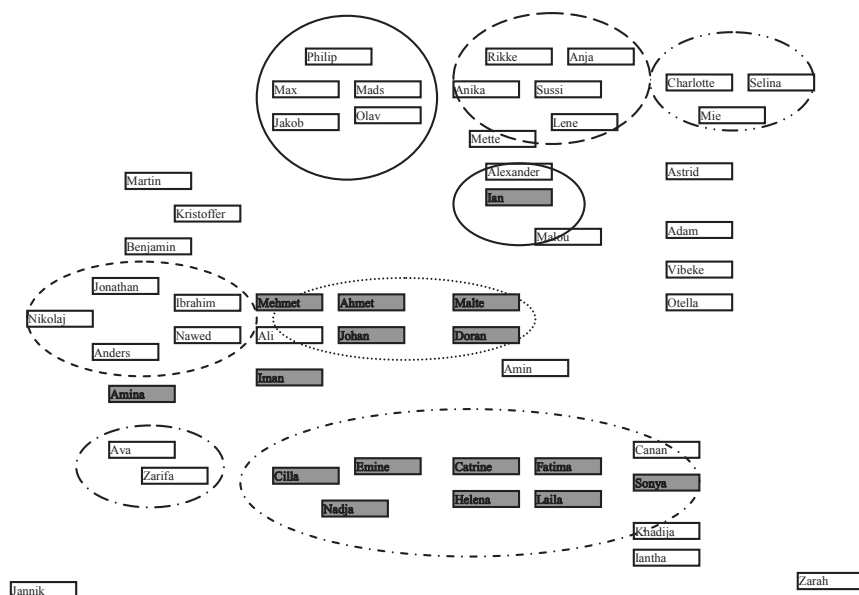
Det første uddrag beskriver en situation hvor Catrine sidder med nogle veninder og bruger multietnolekt, mens det andet eksempel fra september er en situation hvor Catrine skifter udtale abrupt og kortvarigt. Det sidste lagde jeg mærke til ofte skete i situationer hvor hun talte (eller råbte) over længere afstand så flere i klassen kunne høre det. Det gav skiftet en iscenesat karakter, som syntes typisk for hendes brug af varieteten, men uden at det kunne opfattes som parodisk eller ironisk.

På baggrund af observationer og båndoptagelser har jeg i alt registreret 16 elever som bruger multietnolektale træk som en del af deres sproglige repertoire: Ian, Mehmet, Ahmet, Malte, Johan, Doran, Iman, Amina, Cilla, Emine, Nadja, Catrine, Helena, Fatima, Laila og Sonya.

Vi kan nu sætte disse registreringer ind i sociogrammet for det sociale landskab (det kan vi også gøre for spørgeskemabesvarelserne, men her er det sociogrammet med observationer jeg bringer – de to sociogrammer er i øvrigt stort set ens). De 16 personer jeg har observeret bruge multietnolekt (uden at det er ”for sjov”), er markeret med gråt. Cirklerne viser stilklyngerne, som vi skal se nærmere på i næste afsnit.

Figur 4. Sociogram med stilklynger og personer der er observeret bruge multietnolekt (grå firkanter)

MULTIETNOLEKT OG STILISTISK PRAKSIS

I undersøgelsen identificerer jeg som nævnt syv stilklynger. Opstillet som en liste ser de således ud:

Maskuline stilklynger:

(1) Hvidt, maskulint kropstegn; ”dansker”; viser lidt til ingen interesse for undervisning; bruger computeren til spil, chat og musik; ryger; forlader

skolens arealer i spisefrikvarteret; drikker alkohol og snakker om det i klassen; hiphop-tøj; nøgne damer som wall paper; hiphop- og rockmusik. Langt (t). Frekvent brug af 'leksis' – i første række slang og bandeord. Ikke brug af multietnolektale træk.

(2) Mørkt, maskulint kropstegn; "udlænding"; viser lidt til ingen interesse for undervisning; bruger computeren til spil, chat og musik; hænger ud på gangen mellem klasserne i frikvartererne; biler som wall paper; tøj: polo-shirts og jeans; musik: radiohits. Ikke langt (t). Multietnolektale træk.

(3) Mørkt eller hvidt maskulint kropstegn; viser involvering i undervisning; bruger computeren til skolearbejde; ikke-ryger; bliver i klassen i frikvartererne; drikker ikke alkohol; tøj: polo-shirts og jeans; (wall paper: biler/humor/andet = ikke nøgne damer). Ikke langt (t). Ikke frekvent brug af slang og bandeord. Ikke brug af multietnolektale træk.

Feminine stilkekynger:

(4) Hvidt, feminint kropstegn; "dansker"; viser hverken anti-skole attitude eller speciel involvering i undervisning; bruger computeren til chat og skolearbejde; forlader klassen i frikvarteret – sidder på gangen eller i gården; ikke-ryger; tøj: urbant, afslappet. Ikke langt (t). Ikke frekvent brug af 'leksis'. Ikke brug af multietnolektale træk.

(5) Hvidt, feminint kropstegn; "dansker"; viser hverken anti-skole attitude eller speciel involvering i undervisning; bruger computeren til chat og skolearbejde; bliver i klassen i frikvarteret; ingen relationer til parallelklassen; ikke-ryger; tøj: lyst poppet; wall paper: mandligt idol. Ikke langt (t). Ikke frekvent brug af 'leksis'. Ikke brug af multietnolektale træk.

(6) Mørkt feminint kropstegn; ”udlænding”; viser hverken anti-skole attitude eller speciel involvering i undervisning; bruger computeren til chat og skolearbejde; bevæger sig mellem 1.a og 1.x’s klasselokaler i frikvartererne; ikke-ryger; musik: etnisk pop og hiphop; tøj: mørkt poppet; wall paper: mandligt idol. Multietnolektale træk

(7) Mørkt, feminint kropstegn; ”tørklædepige”; viser involvering i undervisning; bruger computeren til skolearbejde; ikke-ryger; bliver i klassen i frikvartererne; tøj: hidjâb; wall paper: landskab, arabiske tegn. Ikke langt (t). Ikke frekvent brug af ’leksis’. Ikke brug af multietnolektale træk.

Stilklyngerne skal forstås som klynger af forhold der i 1.a og 1.x har tendens til at bundte sig sammen, og må altså ikke forstås som *grupper* som en elev enten tilhører eller ikke tilhører. Det vil føre for vidt i denne sammenhæng at komme ind på alle de forskellige træk der ridses op i listen (igen må henvises til Quist 2005, specielt kapitel 10). Jeg tager listen med her for at illustrere den afgørende pointe at ressourcen multietnolekt klynger sig systematisk sammen med stilklynge (2) og (6).

Ovenfor så vi kort på stilklynge (1) som eksempel. Denne stilklynge udøves typisk af de elever der i figur 4 er markeret med en fuldt optrukket cirkel, dvs. de fem hvide firkanter øverst til venstre i sociogrammet samt de tre firkanter skråt til højre herunder. Med undtagelse af en grå firkant (som repræsenterer Ian) kan vi se at stilklynge (1) ikke er karakteriseret ved brug af multietnolektale træk. Til gengæld kan vi se at de fleste af de grå firkanter, altså de der bruger multietnolektale træk, klynger sig sammen og falder inden for to stiplede cirkler. Det er de cirkler der repræsenterer stilklynge (2) og (6).

Lad os kigge kort på stilklynge nummer 6. Denne er karakteriseret ved mest at blive udøvet af piger med anden etnisk baggrund end dansk, dvs. dem som blandt eleverne selv kaldes ”udlændinge”. Men ikke udelukkende, vi har Catrine som den vigtige undtagelse. Disse piger viser hverken anti-skole attitude eller speciel involvering

i undervisning. I nogle undervisningstimer signaleres engagement, mens det modsatte kan signaleres i andre timer. Der er altså ikke tale om entydig positiv eller negativ skoleattitude som det eksempelvis er karakteristisk for stilklyngerne (1), (2) og (7). Pigerne bærbar computer bruges på linje hermed både seriøst og til sjov, dvs. til skolearbejde og chat. I frikvartererne bevæger pigerne sig typisk mellem 1.a og 1.x's klasselokaler. De går sjældent udenfor, hvilket heller ikke er så nødvendigt for de ryger ikke. I frikvartererne bruger de meget tid på at spille og udveksle musik på deres computere. Musikken signalerer det etnisk blandede; de lytter til både tyrkisk, arabisk og dansk pop og hiphop. Den danske hip-hop-gruppe Outlandish var meget populær på det tidspunkt hvor feltarbejdet foregik. På deres computere placerer de typisk et billede af et mandligt idol, fx rapperen Tupac eller fodboldspilleren David Beckham. Hvad de undersøgte sproglige træk angår, er det eneste klare mønster at de har multietnolektale træk som en del af deres repertoire.

Den maskuline pendant, om man vil, til stilklynge (6) er stilklynge (2). I figur 4 er denne klynge illustreret med den prikkede cirkel med de grå firkanter, næsten midt i sociogrammet. Som for stilklynge (6) udøves denne stilklynge mest af dem der ses som "udlændinge", men med et par undtagelser, nemlig Johan og Malte. Stilklynge (2) er, ligesom (1), karakteriseret ved at signalere udpræget uinteresse i klasseundervisningen. Den bærbar computer bruges mest til chat og musik. Musikken er hvad man kan kalde mainstream hit-musik som den bliver spillet på P3 eller Radio 100. På det tidspunkt jeg var på skolen, lyttede de fx til den danske hip-hop duo Nick & Jay. I frikvartererne forlader drengene klasselokalerne. De går dog ikke udenfor, som stilklynge (1), men hænger som oftest ud på gangen mellem 1.a og 1.x's klasselokaler. På deres computerskærm har de ofte billeder af seje biler. Og – det der særligt interesserer os her – de bruger multietnolekt.

Det gør udøverne af stilklynge (3) til gengæld ikke. Lad os til slut kort se på denne klynge da den udgør en markant kontrast til (1) og (2) – først og fremmest ved at udøverne signalerer et udpræget engagement i skolen og undervisningen: de rækker hænderne op i timerne, laver

lektier osv. I frikvartererne bliver de siddende i klasselokalet, typisk for at kigge på hinandens hjemmeopgaver. Computerne bruges næsten udelukkende til skolearbejde, dvs. drengene deltager ikke i de andre elevers chat på internettet. Stilklyngen udøves både af ”danskere” og ”udlændinge” (elevernes egne termer). I modsætning til (1) drikker disse drenge ikke alkohol – noget de af og til taler om på skolen. Hvis man kunne bruge Eckerts (1989) betegnelser i en dansk skolekontekst, udøves stilklynge (3) (og også 7) af jocks’ne, og (1) og (2) af burnouts’ne.

KONKLUSION

Gennemgangen af hvem i de to 1.g.-klasser der bruger multietnolekt som en del af deres sproglige repertoire, har vist os at multietnolekt klynger sig sammen med stilklyngerne (2) og (6), mens de fem andre stilklynger er kendetegnet ved ikke at have multietnolekt som en del af repertoiret. Dette peger på mindst to interessante forhold:

For det første indgår multietnolekt som en stilistisk ressource i stilistiske praksisser sammen med en lang række af tegn/ressourcer. Det vil sige at det ikke nødvendigvis er relevant at opstille en kasse for multietnolekt på den ene side og en gruppe af unge med bestemte hudfarver på den anden og undersøge om de passer sammen. For selvom etnicitet spiller en rolle i praksisfællesskabet, er der ikke et direkte en-til-en-forhold mellem etnisk baggrund og brug af multietnolekt. I undersøgelsen har vi fx Ibrahim, Nawed og Ali der ikke bruger multietnolekt (Ibrahim og Nawed er typiske udøvere af stilklynge (3)), og vi har Malte, Johan og Catrine med dansk etnisk baggrund der bruger multietnolektale træk (for samtaleanalyser heraf se Quist 2005, kapitel 16 og 17).

For det andet viser analysen at multietnolekt bruges side om side med – ja, al mulig andet ungdomskøbenhavnsk. Det er altså ikke sandt hvis nogle forestiller sig at multietnolekt kun eksisterer som et ”hemmeligt sprog” blandt sprogbrugere i lukkede grupper som ikke interagerer med andre ikke-brugere. Multietnolekt er en integreret del af praksisfællesskabet – af det københavnske sprogsamfund. Der er på den måde heller ikke et en-til-en-forhold mellem sprogbrug og sted. Det er ikke muligt at sætte lighedstegn mellem fx Nørrebro og

en bestemt sproglig varietet, ligesom det er vanskeligt at pege på en ”typisk” Nørrebro-taler.

Det er derfor vigtigt at understrege at multietnolekt ikke kan forstås adskilt og udskilt fra det dialektale rum som varieteten er udviklet i og bruges i. Multietnolekt er ikke et produkt af isolerede gruppers handlinger, eller et mere eller mindre automatisk resultat af sprogkontakt, men skal forstås i sammenhæng med det bredere stilistiske landskab det indgår i.

Pia Quist

Nordisk Forskningsinstitut, Afd. for Dialektforskning

Københavns Universitet

pia.quist@hum.ku.dk

NOTER

- 1   Artiklen baserer sig på både Quist 2000 og Quist 2005, men præsenterer analyser som ikke findes i disse. Artiklens pointer blev præsenteret i et foredrag på Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet, i forbindelse med seminaret Tungen lige i munden d. 15. marts 2006. Jeg vil gerne rette en stor tak til Juni Arnfast og Martha Karrebæk for rettelser og kommentarer til en tidligere version af denne artikel. Og tak til NyS-redaktionen og den anonyme fagfælle for gode tilføjelser. Ansvar for eventuelle resterende fejl og mangler er naturligvis alene mit.

- 2   Afhandlingen er under udgivelse i en redigeret udgave hos forlaget Museum Tusculanum. Titlen bliver Stilistisk praksis. Unge og sprog i den senmoderne storby, og forventes at udkomme i 2009.

LITTERATUR

- Androutsopoulos, Jannis (2007) "Ethnolekte in der Mediengesellschaft". C. Fandrych & R. Salverda (red.) *Standard, Variation, and Language Change in Germanic Languages*. Tübingen: Narr. 113-155.
- Bóden, Petra (2007) "'Rosengårdssvensk' fonetik och fonologi". L. Ekberg (red.) *Språket hos ungdomar i en flerspråkig miljö i Malmö*. Nordlund. Småskrifter från Nordiska språk i Lund 27. Lund: Department of Scandinavian Languages, Lund University. 1-47.
- Christensen, Mette Vedsgaard (2003) "Etnolekt i Århus Vest. Morfologiske, syntaktiske og pragmatiske træk". 9. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Institut for Nordisk Sprog og Litteratur. Århus: Aarhus Universitet. 141-51.
- Christensen, Mette Vedsgaard (2004) "Arabiske ord i dansk hos unge i multietniske områder i Århus". Dabelsteen & Arnfast (red.) *Taler de dansk? Aktuell forskning i dansk som andetsprog*. Københavnerstudier i tosprogethed, bind 37. Københavns Universitet. 33-52.
- Clyne, Michael (2000) "Lingua Franca and Ethnolects in Europe and beyond". *Sociolinguistica*, 14. 83 – 89.
- Cornips, Leonie (2002) "Etnisch Nederlands". H. Bennis, G. Extra, P. Muysken & J. Nortier (red.) *Een buurt in beweging. Talen en culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal*. Amsterdam: Aksant. 285-302.
- Dirim, Inci & Peter Auer (2004) *Türkisch sprechen nicht nur die Türken: über die Unschärfebeziehung zwischen Sprache und Ethnie in Deutschland*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Eckert, Penelope (1989) *Jocks & Burnouts. Social Categories and Identity in the High School*. New York: Teachers College Press.
- Eckert, Penelope & John Rickford (red.) (2001) *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eckert, Penelope (2001) "Style and social meaning". Eckert & Rickford (red.) *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press. 119-128.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1988) "Immigrant Children's Swedish – A New variety?" *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 9(1&2). 129-140.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1998) "Language contact in Rinkeby – an immigrant suburb." Jannis K. Androutsopoulos & Arno Scholz (red.) *Jugendsprache, langue des jeunes, youth language*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften. 125-148.
- Nortier, Jacomine (2001) "Street language in the Netherlands." Anna-Brita Stenström,

- Ulla-Britt Kotsinas & Eli-Marie Drange (red.): *Ungdommers sprogmoder*. Nord 2000: 26. København: Nordisk Ministerråd. 129-141.
- Pharao, Nicolai & Gert Foget Hansen (2005) ”Prosodiske træk i et- og tosprogede unges københavnsk”. *Danske talesprog*. Bind 6. København: C.A. Reitzels Forlag. 1-50.
- Quist, Pia & Normann Jørgensen (2007) ”Crossing - negotiating social boundaries”. Peter Auer & Li Wei. (red.): *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter. 371-389.
- Quist, Pia (2000a) ”Ny københavnsk ‘multietnolekt’. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer”. *Danske Talesprog*. Bind 1. København: C.A. Reitzels Forlag. 143-212.
- Quist, Pia (2000b) ”Sproglig kreativitet i flersprogede ungdomsmiljøer”. Anna-Brita Stenström, Ulla-Britt Kotsinas & Eli-Marie Drange (red.): *Ungdommers sprogmoder*. Nord 2000: 26. København: Nordisk Ministerråd 2000. 157-168.
- Quist, Pia (2005) *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole. En etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. Ph.d.-afhandling. Nordisk Forskningsinstitut, afd. for dialektforskning. Københavns Universitet.
- Wiese, H.(2006). ”„Ich mach dich Messer“ – Grammatische Produktivität in Kiezdeutsch“. *Linguistische Berichte* 207: 245-273.
- UPUS - <http://www.hf.ntnu.no/hf/adm/forskning/prosjekter/UPUS/index.html>